

Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler

The Visible Hand of Finance Capitalism: Linkages Between Credit Expansion, Indebtedness and Strikes in Turkish Economy

Merter AKINCI¹, Çağatay E. ŞAHİN²

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de finansal kapitalizmin gelişimi ile borçluluk ve grevler arasında bir ilişki olup olmadığına ve eğer varsa söz konusu ilişkinin niteliğine odaklanmaktadır. Bu amaçla çalışmada nicel analiz yöntemlerinden dinamik eşik modeli kullanılmakta ve Türkiye ekonomisinin 1989-2017 dönemi söz konusu modelle incelenmektedir. Bu incelemede kullanılan değişkenlerden öne çıkanlar ise şunlardır: grevlere katılan işçi sayısında bir önceki yıla göre değişim, ücretlilerin kullandığı tüketici ve konut kredilerinin bir önceki yıla göre değişimi, yıllık asgari ücretin bir önceki yıla göre değişimi, yıllık toplam çalışma süresinin bir önceki yıla göre değişimi, sendikalaşma oranı, işsizlik oranı ve dış borçların gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payı. Çalışmanın öne çıkan sonuçları ise şöyle sıralanabilir: kredi genişlemeleri grevler üzerinde pozitif yönlü etkilere kıyasla çok daha güçlü negatif yönlü etkilerde bulunmaktadır. Gerek kısa gerekse uzun dönemde çalışma saatlerinin artması grev olasılığını artırmakta, enflasyon artışı, işsizlik ve eşitsizlik düzeyleri ise grevleri baskılayıcı diğer unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Jel Kodları: C180, G510, J520, O530

Anahtar Kelimeler: Finansal kapitalizm, borçluluk, yasal grevler

¹ Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Ünye/Ordu, makinci86@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5449-0207

² Doç. Dr., Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Ünye/Ordu, cedgucansahin@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8306-7128

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Abstract

This study focuses on whether there is a relationship between the development of financial capitalism in Turkey and indebtedness and strikes, and, if so, the nature of the relationship in question. To do so, the study employs a quantitative research method, the dynamic threshold model, and analyses the 1989-2017 period of Turkish economy. The prominent variables used in this analysis are change in the number of workers participating in strikes compared to the previous year, change in consumer and housing loans used by wage earners compared to the previous year, change in the annual minimum wage compared to the previous year, change in the total annual working time compared to the previous year, unionization rate, unemployment rate and the share of external debt in gross domestic product. We can list the prominent results of the study as follows: credit expansions have a much stronger negative effect on strikes than positive effects. Increasing the working hours, both in the short and long term, increasing the probability of strikes, while the increase in inflation, unemployment and inequality levels stand out as various factors that suppress strikes.

Jel Codes: C180, G510, J520, O530

Keywords: *Financial capitalism, indebtedness, legal strikes*

1. Giriş

Kapitalist üretim sisteminin mal ve hizmetlerin yanı sıra işsizlik ve çeşitli toplumsal eşitsizlikleri nasıl yeniden ürettiği, söz konusu sorunların muhataplarının nasıl tepkiler verdikleri ve hangi mücadele stratejilerini geliştirdikleri ve yine olası sistem içi çözüm bileşimleri üzerine 20.yy. boyunca oldukça geniş bir literatür oluşmuştur. Bu çözüm yollarından kamuya yatırımcı rolü tanıyarak istihdam olanaklarını artırmak, asgari ücreti kurumsallaştırmak, sendikal hareketleri Fordist üretim sistemine entegre ederek sistem içi yapılara dönüştürmek gibi Keynesyen sosyal uzlaşma döneminin alamet-i farikası olarak nitelenebilecek uygulamalar, farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde çeşitli aksamalara rağmen 1970'li yılların sonlarına değin sürdürülebilmektedir. Neoliberal politikaların ağırlık kazanmaya başladığı 1970'lerin ortalarında enflasyonu artırmayan işsizlik (doğal işsizlik-NAIRU) kavramı iktisat bilminde yerleşmiş; esnek çalışmanın ve taşeronlaşmanın yaygınlaştırılması, işgücü piyasalarının kuralsızlaştırılması ve ücretli emeğin örgütsüzleştirilmesi süreçleri gerek küresel ölçekte gerekse de Türkiye özelinde temel bir eşitsizlik göstergesi olarak ücretlerin gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) içerisindeki payını azaltmıştır. Buna mukabil, 20.yy.'ın son çeyreğinden itibaren hız kazanacak biçimde bireysel kredi mekanizmalarının işletilmesi gibi uygulamalar giderek yayılmış ve borçlan(dır)maya, dolayısıyla da finans kapitalizmine dair tartışmalar yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalar ilerlerken, verili borçlanma probleminin çözümünde ya da hafifletilmesinde etkili olabilecek mikro krediler yoluyla girişimciliğin özendirilmesi ve vatandaşlık geliri gibi bireyi odağına alan çözümler gündeme gelmeye başlamıştır.

Bu çalışma, yaygınlaşan kredi kullanımı ve bir bütün olarak borçlandırma politikalarının emekçi sınıfların örgütlü mücadeleleri sonucunda elde ettiği en temel kazanımlarından biri olan grevler üzerindeki etkisini Türkiye ekonomisi için 1989-2017 dönemi itibarıyla ve dinamik eşik modeli aracılığıyla araştırmayı hedeflemektedir. Çalışmada yanıtı aranacak olan temel soru,

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

borçlandırma sürecinin grev kararı verilmesinde bir eşik değere sahip olup olmadığı, diğer bir deyişle grev düzeyi için borçlanma bağlamında kırılma noktasının ortaya çıkıp çıkmadığıdır. Çalışma bu bölüm dahil toplam altı bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde Türkiye ve dünya ekonomisinde borç, gelir eşitsizlikleri ve işçi hakları arasındaki ilişkiler ana hatlarıyla ele alınmaktadır. Üçüncü bölüm ise çalışmanın sorunsalına ilişkin literatür özetine ayrılmaktadır. Dördüncü bölümde, çalışmanın ekonometrik uygulamasına konu olan metodolojik bilgiler aktarılmakta, beşinci bölümde ise uygulama bulguları sunulmaktadır. Çalışmamız, bulguların genel bir değerlendirmesinin yapıldığı sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

2. Gelir Eşitsizlikleri, Borçluluk ve İşçi Sınıfına Etkileri Üzerine

Dünyada 40 yılı aşkın süredir sürdürülmekte olan neoliberal politikalarla birlikte güçlenen finans sermayesinin izleri, borçların küresel ölçekte artması, gelir eşitsizliklerinin derinleşmesi ve kalıcılaşması, çalışma koşullarında dibe doğru yarış çerçevesinde emeğin Sanayi Devrimi'nden itibaren 200 yılı aşan bir süreçte mücadeleler yoluyla elde ettiği sekiz saatlik işgünü, eşit işe eşit ücret, ücretli izin hakkı, emeklilik hakkı gibi temel kazanımların aşındırılması v.b. süreçler üzerinden takip edilebilir.

Neoliberal politikaların gelişmiş ülkelerdeki ilk iki örneği Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İngiltere'dir. 1971 yılı sonrasında ABD'de gerçek ücretlerin ya sabit kaldığı ya da geriye gittiği için işçi sınıfının yaşam koşullarının zorlaştığını belirten Graeber'e göre yaşam standartlarının radikal şekilde aşağı düşmemesinin yegâne sebebi giderek genişleyen tüketici kredilerinin varlığıdır (2015: 484). Neoliberal politikalarla birlikte ABD'deki finansal kurumların, reel kazançları artmayan emekçilerin borçlarının artmasını hem desteklediklerinin hem de teşvik ettiklerinin altını çizen Harvey (2012: 27-29), bu stratejinin öncelikle düzenli işi olanlarla başlayıp 1990'ların sonuna gelindiğinde daha düşük geliri olanları ve en sonunda neredeyse herkesi krediler yoluyla finanse edecek şekilde genişletildiğinin altını çizmektedir. Sistemin ağırlık merkezinin üretimden finansa kaymasıyla, küresel kapitalizmin 1970'lerden itibaren hızla finansallaşma sürecine girmesini "finansallaşma çağı" olarak tanımlayan Foster (2011: 214-231), gerek Forbes 400 listesinde yer alanlar arasında finansal kazançlara dayalı servetlere sahip olanların oranının artması üzerinden kapitalist sınıfın, gerekse geçmişte finans sektöründe yer alıp sonradan hükümette aktif görev alanların kabarık listesi üzerinden devletin finansallaştığına dikkat çekmektedir. Bu durum borçların küresel düzeyde artışını da beraberinde getirmiştir.

Uluslararası Finans Enstitüsü'nün (IIF) 13 Ocak 2020 tarihli küresel borçları konu edinen raporuna göre 2019 yılının üçüncü çeyreği itibariyle küresel borçların gayri safi yurtiçi hâsılaya (GSYİH) oranı %322'ye ulaşmış ve 253 trilyon ABD doları olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin 72 trilyon dolara ulaşan borçları GSYİH'lerinin %223'üne denk gelirken, gelişmiş ülkelerin 180 trilyon dolarlık borçları GSYİH'lerinin %383'üne erişmiştir (Tiftik, Mahmood & Poljak, 2020: 1). Ülke gruplarına göre borç düzeyleri incelendiğinde de benzer bir durumla karşılaşılmaktadır. Aşağıdaki tabloda Dünya Bankası'nın Borç İstatistik Rehberi'ne göre 2017 yılı itibariyle ülke gruplarına göre toplam dış borç ve söz konusu borçların GSYİH'ye oranı verilmektedir.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Tablo 1: Ülke Gruplarına Göre Borçluluk Göstergeleri

	En az gelişmiş ülkeler	Düşük gelirli ülkeler	Alt-orta gelirli ülkeler	Orta gelirli ülkeler	Üst-orta gelirli ülkeler	Avrupa ve Orta Asya ülkeleri
Toplam Dış Borç	336,3 milyar \$	144,7 milyar \$	1,8 trilyon \$	7,2 trilyon \$	5,4 trilyon \$	1,6 trilyon \$
Borcun GSYİH'ye Oranı	%31,7	%28,9	%29	%25,6	%24,6	%49,5

Kaynak: IFF 2020 raporundan yazarlar tarafından derlenmiştir.

Finansallaşma sürecinin sonucu da işgücünün elde ettiği gelirler üzerindeki olumsuz etkisidir. Bu sürecin işgücü gelirlerinde azalışa yol açtığını, Kalecki'nin bölüşüm teorisinden hareketle 13 OECD ülkesinin 1986-2007 yıllarına ait verilerini kullanarak gerçekleştirdiği zaman serisi analiziyle gösteren Dünhaupt (2013), bunun temel sebeplerinden biri olarak uluslararası ticaret ve finansallaşmanın serbestleşmesinin işçilerin pazarlık güçlerini azalttığına işaret etmektedir. Yine Kalecki'nin teorisinden hareket ederek 1995-2013 yılları arasında 27 Avrupa Birliği (AB) ülkesinde finansallaşma ve GSYİH'den emeğin aldığı pay arasındaki ilişkiye odaklanan Barradas (2019), emeğin GSYİH içindeki payının azalışını özellikle teknolojik süreçlerdeki gelişmelere bağlamaktadır. Barradas'a göre üretim teknolojisindeki gelişmeler çıktıya pozitif yansırken, bu sonuca eskiye kıyasla daha az işgücü kullanılarak ulaşılmaktadır ve Barradas, Euro bölgesinde ekonomik durgunluğun devam etmesinin bu eğilimi şiddetlendirebileceğine dikkat çekmektedir (Barradas, 2019:21). Aşağıdaki karşılaştırmalardan hareketle küresel borçlara ilişkin veri ve trendler dikkate alındığında gelişmekte olan ülkelerin de benzer bir süreci deneyimledikleri söylenebilir.

Türkiye ekonomisinde ücretler ve borçluluk arasındaki ilişki söz konusu olduğunda da 24 Ocak 1980 Kararları ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile benimsenen neoliberal politikaların benzer bir süreci tetiklediği görülmektedir. 1980 yılında 19,1 milyar dolar olan dış borç stokunun milli gelir içindeki payı %28,3 iken, 2017 yılına gelindiğinde dış borç stoku %2288,5 oranında artarak 456,2 milyar dolar olmuş ve borcun GSYİH içindeki payı da %54,3'e yükselmiştir. Bu oran, hem milli gelirden meydana gelen artışların yarısının dış borç ödemelerine gittiğini hem de ülkenin dış borç bağımlılığının arttığını göstermektedir. Özellikle 2002 yılından itibaren kredi kartları, tüketici kredileri, ev/otomobil kredileri üzerinden hane halkı borçlarının GSYİH'ya oranının yaklaşık yedi kat artarak %49'a (kaldıraç oranı) ulaştığına dikkat çeken Karaçimen (2014: 3-4), 2010'ların ilk yarısı itibarıyla söz konusu borçlanmanın hane halkı varlık mevcudunda eşdeğer bir artışı beraberinde getirmediğini tespit etmektedir. Diğer bir deyişle hane halkı (ve firmalar) kaynaklı harcamalar, doğrudan doğruya borçlanma faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır³. Gerçekten de 2000'lerde GSYİH'de ücretlerin payındaki düşüş ile tüketici borçlarının artması

³ Neoliberal politikalarla birlikte Türkiye'de gündelik yaşamın bir parçası haline gelen borçluluk ilişkilerini, toplumsal kontrolün bir aracı olarak ele alan ve temel ihtiyaçların karşılanmasında dahi borçlanma olmaksızın yaşamını sürdürmemeye durumunu farklı yaş, gelir ve borçlanma sebepleri üzerinden nitel görüşmelerden elde ettiği bulgulardan hareketle analiz eden bir araştırma için bkz. (Hatunoglu, 2018). Türkiye'de 2001-2016 arasındaki dönemde devlet ve piyasa aktörleri arasındaki ilişkilere bakarak artan hane halkı borçluluğunu tüketici piyasalarına dönük yasal düzenlemeleri, politika ve stratejiler üzerinden analiz eden ve devletin tüketici kredi piyasalarına çeşitli müdahale biçimlerini çözümlenmeye çalışan bir araştırma için bkz. (Kahraman, 2017).

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

arasında doğrusal bir ilişki gözlemlenmektedir (Bkz. Bahçe vd., 2016: 277-280). Öte yandan borçluluk ilişkisine toplumsal sınıflar açısından bakıldığında işçi sınıfının borçluluk düzeyindeki artış dikkat çekmektedir. Tüketici kredilerinin GSYİH'ye oranı 2002'de %1,88 iken, 2007'de %11,1'e, 2012'de %18,78'e, 2014'te %20,35'e ulaşmıştır ve pandemi kısıtlamalarının uygulamada olduğu 2020'de ise %16,2 olarak gerçekleşmiştir (BSB, 2015: 165-178; BDDK, 2020: 12).

Neoliberal politikalarla birlikte küresel borç düzeyindeki yüksek oranlı artışlara eşlik eden en temel göstergelerden birisi de gelir dağılımındaki adaletsizlik olmuştur. Küresel eşitsizliğin artarak devam ettiğini vurgulayan Oxfam (Hardoon & Deborah, 2017) raporuna göre, 2015 yılından beri dünyanın en zengin %1'lik nüfusunun serveti, geri kalanların toplam servetini aşmıştır. Dünyanın en zengin sekiz kişinin servetinin dünyanın en yoksul nüfusunun yarısının sahip olduğu toplam gelire eşit olduğunun belirtildiği raporda, 1988-2011 döneminde dünyanın en yoksul %10'luk kesiminin gelirinin üç dolardan daha az arttığı, en zengin %1'lik kesimin gelirinin ise 182 kat arttığı ifade edilmiştir.

Konu Türkiye ekonomisi özelinde dikkate alındığında World Inequality Database (2020) verilerine göre neoliberal politikaların 10 yıldır yürürlükte olduğu 1990 yılı itibariyle nüfusun en zengin %1 ve %10'luk kesimlerinin milli gelirden aldığı paylar sırasıyla %28,3 ve %61,5 iken, nüfusun en yoksul %50'lik kesimi ise milli gelirden yalnızca %7,9 oranında bir pay alabilmiştir. 1999 yılına gelindiğinde gelir dağılımında nispi bir iyileşme yaşanmış ve nüfusun en zengin %1 ve %10'u ile en yoksul yüzde %50'lik kesimlerinin milli gelirden aldıkları paylar sırasıyla %22,4, %55,4 ve %13,6 şeklinde gerçekleşmiştir. Benzer bir eğilim 2008 Küresel Finansal Krizi döneminde de gözlenmiş ve yine nüfusun en zengin %1 ve %10'u ile en yoksul yüzde %50'lik kesimlerinin milli gelirden aldıkları paylar sırasıyla %18,3, %50 ve %16,1 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2016 yılı itibariyle gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yeniden arttığı görülmüş ve aynı nüfus dilimlerinin milli gelirden aldıkları paylar sırasıyla %23,4, %53,9 ve %14,6 olmuştur. Oranların bu şekilde değişimi Gini Katsayısı'na da yansımıştır ve 1994 yılında 0,71 olan indeks değeri 1999 yılında 0,65'e, 2008 yılında 0,57'ye kadar düşmüş ancak 2016 yılına gelindiğinde tekrar 0,60 düzeyine yükselmiştir. Bahçe & Köse (2017), Türkiye'deki gelir eşitsizliği konusunda fonksiyonel gelir dağılımını da hesaba katarak dağıtılmamış kar bölüşümü ile -hane düzeyinde- sınıfsal gelir dağılımını hesaplamışlardır. Hane halkı bütçe anketleri verisinden hareketle harcanabilir gelirin toplumsal sınıflar arasında nasıl paylaşıldığını 2003-2011 dönemi verilerinden hareketle yaptıkları analizde sınıfsal alt kırılımlar üzerinden gösteren Bahçe & Köse (2017), Gini katsayısının 0,63 düzeyine ulaştığını ve söz konusu dönem boyunca gelir dağılımının giderek bozulduğunu göstermişlerdir.

Gelir eşitsizliğinin bir diğer boyutu ise gelir dağılımında işgücü gelirlerinin payı ve bu payın kendi içerisinde nasıl dağıldığıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre (Data Production and Analysis Unit, 2019), küresel hasıladan işgücünün elde ettiği pay 2004 yılında %53,7 iken, 2017 yılında %51,4'e gerilemiştir. Bu payın kendi içerisindeki dağılımı da ciddi eşitsizliklere işaret etmektedir. Örneğin, 2017 yılı itibariyle toplam gelirin en üst %10'luk diliminde yer alan çalışanların satın alma gücü paritesiyle aylık kazançları ortalama 7475 dolar iken, en alt %10'luk dilimdeki çalışanlar aylık yalnızca 22 dolar ortalama kazanç elde etmişlerdir. Alt %50'lik dilimdeki çalışanların ise aylık ortalama kazançları 462 dolar olarak hesaplanmaktadır. Bir diğer

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

ifadeyle, en üst %10'luk dilimde yer alan çalışanlar, işgücüne yapılan toplam ödemelerinin %48,9'unu alırlarken, en alt %10'luk dilimde yer alan çalışanlar ise toplam ödemelerin yalnızca %1'ini alabilmektedirler. Alt %50'lik dilimdeki çalışanların işgücüne yapılan toplam ödemelerden aldıkları pay ise %3'tür. İşçi sınıfının bu şekilde deneyimlediği gelir eşitsizliği yoksul ülkelerde çok daha şiddetlenmektedir ve bu ülkelerdeki işçiler hem ortalama ücretlerin düşüklüğü hem de gelir dağılımının daha da adaletsiz olması nedeniyle daha da yoksullaşma riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerdeki işçi sınıfı içi gelir adaletsizliği ise salınım göstermektedir. Bu ülkelerde en üst gelir diliminde yer alanların gelirlerindeki artışlar, diğer gelir dilimlerinde bulunanların kayıpları pahasına ortaya çıkmaktadır. ILO (Data Production and Analysis Unit, 2019) tarafından hazırlanan raporda kullanılan ifadeyle, bu gruptaki ülkelerin gelir dağılımı grafiği bir "hokey sopası"na benzetilmektedir. Bu bağlamda, gelir dağılımının %85'sini oluşturan işçi sınıfının toplam ödemelerden aldığı pay düşüş eğilimi gösterirken, gelir dağılımının en üstünde bulunan %5'lik ve %10'luk dilimlerin toplam ödemelerden aldığı pay ise muazzam oranlarda artış göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, gelir dağılımının en üst %5 ve %10'unu oluşturan ücretlilerin toplam ücret ödemelerinden aldığı payın artması, ancak ve ancak geri kalan %85'in toplam ücret ödemelerinin düşmesi ile mümkün olmaktadır.

Borçlanma ile gelir ve servet eşitsizliklerinin yarattığı sosyal ortam yalnızca maddi gelir kayıplarını değil, sosyal haklar ve özgürlükler açısından da çeşitli kayıpları tetiklemektedir. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu'nun (ITUC) 2019 yılını incelediği *Risk Altındaki Ülkeler Raporu*'nda işçi hakları bakımından en kötü durumda olan ülkelerin Bangladeş, Brezilya, Cezayir, Filipinler, Guatemala, Kazakistan, Kolombiya, Suudi Arabistan, Türkiye ve Zimbabve olduğu belirtilmiştir (ITUC, 2020a). Ülkelerin %85'inde grev hakkının ihlal edildiğine dikkat çekilen raporda, demokratik hakların çoğunlukla askıya alındığı belirtilmektedir. Raporda 54 ülkede işçilerin ifade özgürlüğünün ve toplantı düzenleyebilme hakkının yadsındığı ya da kısıtlandığı, 52 ülkede işçilerin şiddetle karşılaştığı ve tüm ülkelerin %72'sinde de işçilerin yargıya ulaşmalarının sıklıkla engellendiği belirtilmektedir. Yine ITUC'un 2020'de öncelik vereceği kampanyaların açıklandığı raporunda (2020b), ülkelerin %80'inde toplu pazarlık hakkının çeşitli yollarla ihlal edildiği, işçilerin %70'inin evrensel sosyal korumadan mahrum bırakıldığı, ancak %69'undan daha azının formel bir sözleşmeyle çalışabildiği ve dolayısıyla kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu saptanmaktadır. Rapora konu olan 145 ülkenin 107'sinde işçilerin herhangi bir sendikaya üye olmalarının engellenmeye çalışıldığı, 64 ülkede ise sendikal faaliyetlerine devam eden ve haklarını geri kazanmak için faaliyette bulunan işçilerin tutuklanmalar ile karşılaştıkları belirtilmiştir. Sosyal haklardaki tahribatın çeşitli boyutlarına işaret eden bu tespitler, aynı raporun (2020b), küresel servetin %82'sinin küresel nüfusun en zengin %1'ine gittiği vurgusuyla birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır.

Burada Türkiye'nin durumunu biraz daha detaylı ele almak gerekmektedir. DİSK-AR Raporu'nda (2019), 16,3 milyon işçinin yalnızca 1,8 milyonunun sendika üyesi olduğu belirtilmektedir. Bir diğer ifadeyle, fiili sendikalaşma oranı yalnızca %11,4 iken, sendikasız işçilerin oranı ise %88,6'dır. Toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı ise ancak 1,1 milyon (%7) kişidir ve Türkiye, toplu iş sözleşmesi kapsamına giren işçi ve sendikalaşma oranları açısından OECD ülkeleri içinde son sırada yer almaktadır. Raporda, 1984-2017 yılları arasında gerçekleştirilen grevlerin gittikçe azalan bir ivme sergilediği tespit edilmekte ve 1984-1995

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

yılları arasında yıllık ortalama greve katılan işçi sayısının 60 binlerden, 1995-2000 yılları arasında dokuz binlere düştüğü, 2000’li yıllarda ise beş binler civarına gerilediği belirtilmektedir. Burada sendika kırıcılık, kara liste uygulamaları, sarı sendikaları destekleme gibi Türkiye’de işverenlerin sıklıkla başvurdukları yöntemlerin (bkz. Şahin & Tepe, 2018) yanı sıra, mevzuatın salt sendikalı işçilerin ve ancak toplu pazarlık süreciyle sınırlı olacak şekilde ve önceden ilan ederek greve gidebilmeleri vb. hükümleriyle sendikaların fiili hareket alanını daraltması ve fiili grev yasağı olarak değerlendirilebilecek olan Kararnameler yoluyla grevlerin ertelenmesi gibi yasama ve yürütme organı kaynaklı uygulamaların birlikte etkili olduğunun altı çizilmelidir. Yine 1926 tarihli ve 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 316. ve 317. maddelerinde düzenlenen ve salt sendikalara değil tüm işçi örgütlerine herhangi bir kurumdan önceden izin almaksızın tanınmış olan “umumi mukavele” yapma olanağı, 2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nda yer almamıştır. Dolayısıyla gerek 2822 gerekse de 6356 sayılı yasalarda düzenlenmiş olan ancak uygulamada aylarca sürebilen yetki sorunu, işyeri çoğunluğu ve işkolu barajını sağlama zorunluluğu, işçi örgütü olarak salt sendikaların tanınmış olması gibi kısıtlamalara tabi olunmadan imzalanabilecek umumi mukavelenin yer almaması işçi sınıfını çeşitli derneklerde örgütlenerek ve çalışma koşullarını iyileştirmek imkanından alıkoymuş ve 6356 sayılı Yasa’da belirtilen çerçeveye mahkûm etmiştir (Koç, 2019: 533-534).

Toparlamak gerekirse 21. yüzyılda Türkiye işçi sınıfı; örgütsüzlük, sarı sendikacılık, kayıt dışı istihdam, borçluluk ve yoksulluk gibi köklü sosyal problemlerle karşı karşıyadır (bkz. Gökten, 2021; Şahin, 2021) ve bu problemlerin işçilerin greve gitme eğilimini etkileme potansiyeli mevcuttur. Buna son yıllarda enflasyonun alım gücünü düşürmesi de eşlik etmektedir.⁴ Süregelen bir politika olarak işgücü piyasalarının esnekleştirilmesi ise güvencesizliğin yayılması başta olmak üzere bir dizi handikapı derinleştirmektedir (bkz. Güler-Müftüoğlu, 2014; Ulukan, 2014).

Bu durumun sendikal örgütlenmeleri ve dolayısıyla grevleri arttırması beklenebilecek iken, grevlere ilişkin veriler bu beklentiyi desteklememektedir. Çelik (2012), 2000’li yıllardan itibaren yaşanan durumu “Roma Barışı” kavramıyla açıklamaktadır. Çelik’e göre söz konusu “barış”, korporatist bir uzlaşmaya dayalı, gönüllü bir barış değildir ve korporatist bir uzlaşma için yeterince güçlü olmayan sendikalar sistem tarafından dışlanmaktadır. Bu “barış” büyük ölçüde siyasetin ve toplumsal yaşamın her alanını hegemonyası altına alan iktidar karşısında duyulan korku ve tereddütten kaynaklanmakta ve bu hegemonya, grev ve direnişten ziyade itaat üretmektedir. Dolayısıyla çalışma ilişkileri açısından mutlak bir barıştan söz etmek mümkün değildir. Yasal grevlerin dışında da çok sayıda eylem ve direniş görülmekle birlikte, bunlar verili düzeni zorlayabilecek kapasitede değildir ve yaygın ve birleşik bir harekete dönüşmeden sönümlenmektedir (Çelik, 2012: 127-128’den aktaran; Şahin, 2016: 222)

1989-2016/7 yıllarını kapsayan verilerden hareketle elde edilen ve greve katılan kişi sayısı/grev sayısı ile ücretliler tarafından kullanılan kredi miktarındaki büyüme, ülkenin toplam borç düzeyinin GSYİH içindeki payı, Gini Katsayısı, fiili yıllık çalışma saati ve küreselleşme düzeyi

⁴ Çalışmamızın gerek yöntemi gerekse incelediği dönem ve veri seti dışında kalmakla birlikte 2022 yılı itibariyle başta kurye direnişleri ile “geçinemiyoruz” eylemleri olmak üzere bu yöndeki gelişmeler dikkat çekmektedir.

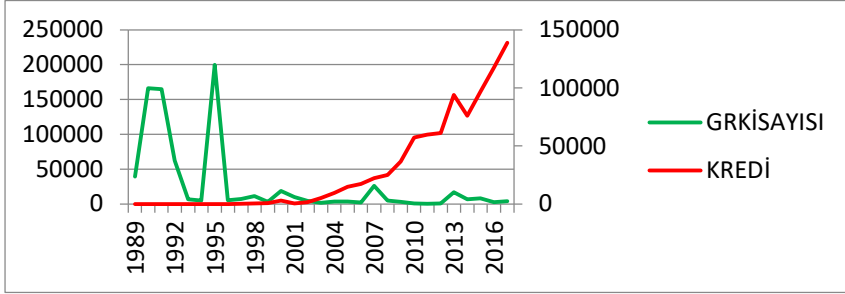

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

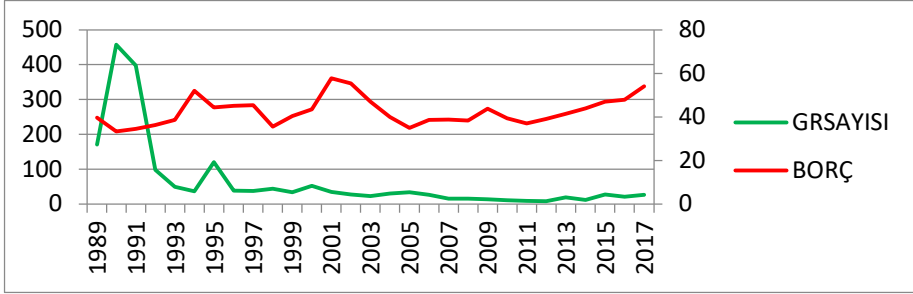
---

değişkenleri arasındaki ilişkileri gösteren aşağıdaki grafiklerde mevcut duruma işaret edebilecek ipuçları bulunmaktadır.

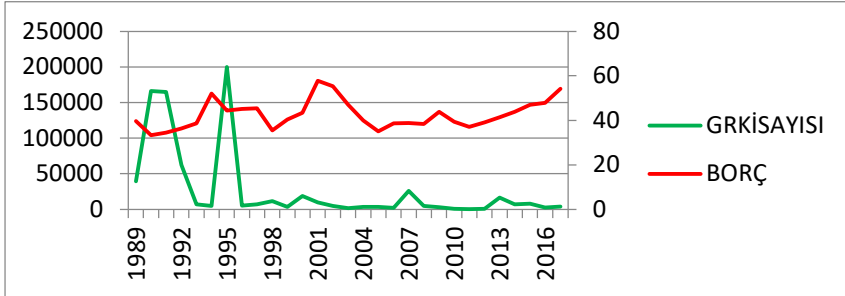

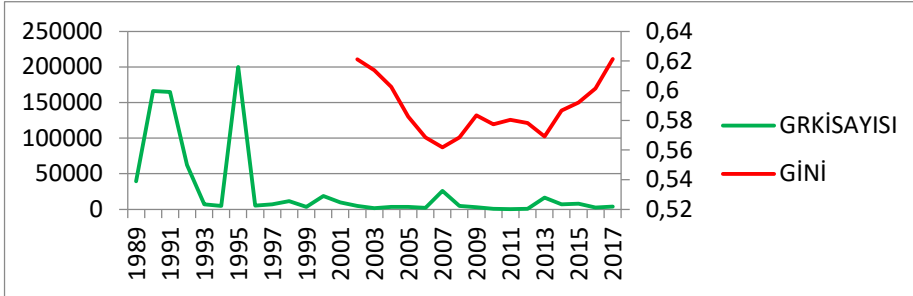
Grafik 1: Greve Katılan İşçi Sayısı ile Alınan Kredi Miktarları Arasındaki

Grafik 2: Grev Sayısı ile Borç Düzeyi Arasındaki İlişki

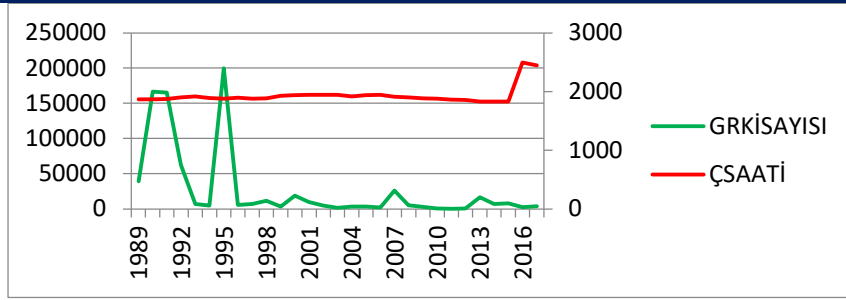

Grafik 3: Greve Katılan İşçi Sayısı ile Borç Düzeyi Arasındaki İlişki

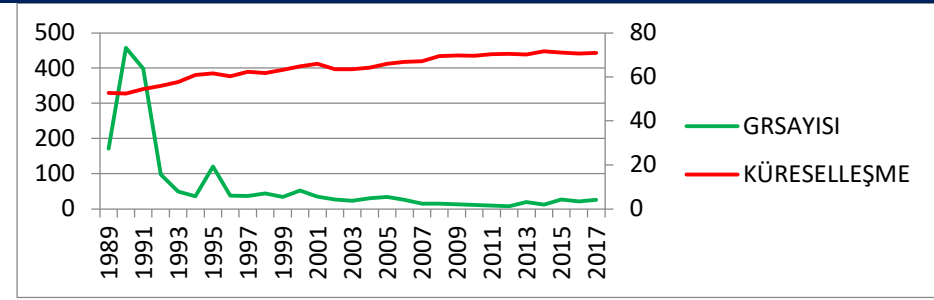

Grafik 4: Greve Katılan İşçi Sayısı ile Gelir Eşitsizliği (Gini) Arasındaki İlişki

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Grafik 5: Greve Katılan İşçi Sayısı ile Çalışma Saati Arasındaki İlişki

Grafik 6: Grev Sayısı ile Küreselleşme Düzeyi Arasındaki İlişki

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

2. Literatür İncelemesi

Grevler ve grevlere yol açan faktörler üzerine gerek tekil olay incelemeleri gerekse de ülkesel/küresel ölçekte değişen koşulların ekonomi politiği üzerinden analizler gerçekleştiren nitel ve nicel yöntemle gerçekleştirilmiş birçok araştırma mevcuttur. Grevlerin başlangıç ve ilerleyiş açısından mevzuata uygun ya da mevzuat dışı olması, sınıf mücadelesinin bir aracı olarak görülmesi ya da salt ücret ve yan hakların geliştirilmesi amaçlı gerçekleştirilmesi, Silver'in (2009) vurgusuyla yeni haklar elde etmeye dönük (Marx tipi eylemlilikler) ya da var olan hakkı/hakları korumaya dönük (Polanyi tipi eylemlilikler) olması, verili bir işyeri ya da işkolunda görülen uyuşmazlıklar çerçevesinde gerçekleşmesi ya da dayanışma amacıyla gerçekleştirilmesi vb. unsurlar konu üzerine yapılan nitel araştırmaların kapsam açısından zenginliğini göstermektedir.

Bizim de bu çalışmamızda benimsediğimiz nicel yöntemle dayalı uygulamalı araştırmalar ise çoğunlukla grevlerin belirleyicileri üzerine odaklanmakta ve sosyal, kültürel, ekonomik, politik, kurumsal, örgütsel, mesleki, demografik ve anayasal temeller bağlamında konuya yaklaşmaktadır. Bu konuda en kapsamlı araştırmalardan biri Kaufman'ın (1982) araştırmasıdır. ABD'de 1900-1977 dönemini analiz eden Kaufman, grevlerin tarihsel gelişiminin açıklanmasında sendikal güç, dönemin iktisadi koşulları, politik olaylar, kurumsal düzenlemeler, psikolojik etkenler ve birbirine rakip olan sendikaların faaliyetlerine dikkat çekmektedir. İşsizlik ve enflasyon gibi ekonomik faktörler ile sendikalara üyelik koşullarındaki değişiklikler, 1929 Krizi ve New Deal, II. Dünya Savaşı'nın etkisi ve sosyal ve politik faktörler gibi makro dinamiklerin sendikaların grev kararı almasında önemli etkilerinin olduğunu belirten Kaufman, iktisadi ve iktisadi-olmayan faktörlerin bir arada değerlendirilmesinin grevlerin temel nedenlerinin açıklanmasında daha başarılı olabileceğini savunmaktadır. Amerikan ekonomisi için elde ettiği bulguların geçerliliğini 27 sanayi grubu için test ettiği bir başka araştırmasında ise Kaufman (1983), önceki analizinde elde ettiği sonuçların benzerini söz konusu panel sanayi grubu için de teyit etmiştir.

Hangi faktörlerin greve gitme üzerinde daha baskın olduğu tartışmalarının yoğunlaşmasıyla birlikte bazı araştırmalarda ekonomik faktörlerin grevler üzerindeki etkisinin çok daha belirleyici olduğu, bazı araştırmalarda ise sosyo-ekonomik ve politik faktörlerin öncelikle dikkate alınması gereken temel faktörler olduğu vurgulanmıştır. Araştırmalarını ekonomik faktörlerin grevleri belirleyici yapısı üzerine inşa eden Tracy (1986, 1992), firmaların kârlılık düzeylerinin grevler üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığını, buna karşın kârlılık düzeyinde meydana gelen dalgalanmaların ise gerek grevleri gerekse grevlerin süresini artırdığını belirtmektedir. Firmaların ölçeğinin büyümesine bağlı olarak grev yaşanması olasılığının düşeceğini öne süren Tracy, grev sürelerinin de azalma olasılığının da güçleneceğini vurgulamaktadır. İşgücü piyasalarının esnekliğini ekonomik faktörler kapsamında ele alan Tracy, meslek ve mekân ile grevler arasında ilişki kurmakta; endüstriyel/işkoluna özel işgücü piyasasının katı olması durumunda grevlerin ortaya çıkma ihtimalinin daha az, buna karşın yerel işgücü piyasasının katı olması durumunda ise çok daha fazla olduğunu belirtmektedir. İşgücü piyasalarının esnekliği ve grevler arasındaki ilişkiyi İtalya'da Veneto bölgesi üzerinden analiz eden bir başka araştırmada ise Marchiori (1989), Tracy'nin (1986, 1992) bulgularından farklı ancak teoriyle uyumlu bulgular elde edilmiştir. Marchiori'ye (a.g.e.) göre grevler;

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

işkolunda sıkı işgücü piyasasının mevcut olduğu durumlarda firma resesyonda ise ve yönetimden sendikaya bilgi akışı yoksa ortaya çıkmaktadır.

Gramm (1986), işçilerle yapılan sözleşme dönemi boyunca ücretlerin enflasyon oranını telafi edebilmesine bağlı olarak grevlerin azalacağını belirtmiştir. Bu araştırmadan hareketle Reshef & Bemmels (1989) ise ekonomik faktörlerin politik faktörlere kıyasla grevler üzerinde çok daha etkili olduğunu vurgulamışlardır. Gerçekten de 1980'li yılların sonlarından itibaren ücretlerin yanı sıra, toplam gelir düzeyi, ekonomik entegrasyon, enflasyon, işsizlik ve istihdam olguları ile grevler arasındaki ilişkilere yoğunlaşan araştırmalar ön plana çıkmaya başlamıştır. Marchiori (a.g.e.), Saihjpal (2016, 2020) ve Frangi vd. (2016) tarafından yapılan araştırmalarda sürpriz olmayan bir şekilde ücretlerin artmasıyla grevler arasında ters orantı olduğu sonucu desteklenmişse de Card (1988), Bean & Holden (1992), Chaudhuri & Bhattacharjee (1994) ve Tuman (2019) ücret düzeyi ile grevler arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Owoye (1994), hükümet tarafından belirlenen kamusal ücret politikalarının grevleri artırdığı sonucuna ulaşmış, Fransa ve Hollanda'da ücret düzeyi ile grevler arasındaki ilişkileri toplu iş sözleşmesiyle (TİS) saptanan ücret ile verimlilik düzeylerinden hareketle ele alan Butter & Koppes (2003) ise Fransa'da işçilerin bir önceki yıl TİS kapsamında nispi olarak yüksek ücret artışları elde etmeleri durumunda grev olasılığının artacağını, buna karşın Hollanda'da ise bir önceki yılın verimlilik artışlarına kıyasla reel ücret artışlarının nispi olarak düşük kalması sonucunda grev olasılığının yükseleceğini saptamışlardır.

Ücret düzeylerinin yanı sıra grevleri etkilemesi bakımından enflasyon, işsizlik ve istihdam düzeyi gibi makroekonomik değişkenler üzerinde duran araştırmalar da dikkat çekmektedir. Gramm (1985), Card (1988), Owoye (1994) ve Conell & Cohn (1995) tarafından yapılan araştırmalarda enflasyon ve istihdam artışlarının grevleri artırdığı, işsizliğin artmasının ise grev olasılığını azalttığı ortaya konulmuştur. Schor & Bowles (1987) ise iş kaybından doğan ve hem firmalara hem de işgücüne yansıyan maliyetlerin grevler üzerindeki etkilerinin işsizlik oranının artışının yaratacağı etkilere kıyasla çok daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Şahin (2002) tarafından yapılan araştırmada artan işsizlik oranlarının grev sayısını artıracığı sonucu çıkarırken, Yorgun vd. (2018) ve Tuman (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda elde edilen bulgular ise işsizlik ve enflasyon oranlarındaki değişimlerin grevler üzerinde istatistiki bakımdan anlamlı etkide bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan, Gramm (1985) ürün piyasalarında talep dalgalanmalarının grevler üzerinde baskın bir etkiye sahip olduğunu, Symeonidis (2017) ise piyasalardaki kartel oluşumlarının ortadan kalmasının rekabeti şiddetlendirerek grev olasılığını artırdığını belirtmiştir. Arısoy & Yaprak (2016), yine beklenen bir sonuç olarak ekonomik duruma ilişkin hoşnutsuzlukların artmasının grev olasılığını yükselttiğini belirtirlerken, ekonomik dalgalanmaların ve çalışan başına düşen gelir düzeyinin grevler üzerinde istatistiki olarak anlamlı etkilerinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Öte yandan Şahin (2002) ve Frangi vd. (2016) ise çalışan başına düşen gelir arttıkça grevlerin azalacağı sonucuna ulaşmışlardır. İlaveten daha genç olan ve görece işyerinde/işkolunda greve az rastlanan dönemlerde sosyalleşen işçilerin, greve gitme eğilimlerinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşan Frangi vd. (2016: 226), kişi başına düşen gelir artışına bağlı olarak grev olasılığının artacağını, yüksek borçlanma düzeyi ve tasarrufların harcanmasının ise greve gitme eğilimini olumsuz etkileyeceğini belirtmektedirler. Yorgun vd. (2018) ise ülkelerce benimsenen ekonomik büyüme modelinin grevler üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

ulaşmışlardır. Son olarak, Frangi vd. (2016) ve Tuman (2019) tarafından yapılan araştırmalar ekonomik küreselleşme düzeyindeki artışların, bölgesel entegrasyonlardaki derinliğin ve yüksek gümrük tarifelerinin grevleri artırdığı, buna karşın ihracatın milli gelir içindeki pay artışının ise grevleri azalttığı sonuçlarına ulaşmışlardır.

Ekonomik faktörlerin dışında işçi sınıfının cinsiyet, etnisite, yaş ve eğitim durumu gibi karakteristik özellikleri ile işçilerin politik yönelimlerinin grevler üzerindeki etkileri üzerine de birçok araştırma yapılmıştır. İşçi sınıfının cinsiyet kompozisyonunun grevleri ve grev sürelerini belirleyen temel faktörlerden biri olduğunu savunan Gramm (1985)'in yanı sıra, Türkiye'nin de dahil olduğu 14 OECD ülkesinde yaşayan ve greve katılmayan işçilerin greve gitme eğilimlerine odaklanan Frangi vd. (2016)'nin araştırmasında, işçi sınıfı içerisinde erkeklerin yoğunluğu arttıkça grevlerin de arttığı ve dolayısıyla erkek işçilerin greve çıkma olasılıklarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABD'nde işçilerin greve gitmelerini etkileyen unsurlar üzerine odaklanan Tracy (1986, 1992), grevlerin yüksek eğitimli, genç ve çoğunlukla beyaz işçiler tarafından yapılma ihtimalinin çok daha fazla olduğunu belirtmiş ve nispeten yaşlı ve az eğitimli olan işçilerin daha genç işçilere kıyasla grevlere katılmada daha isteksiz olduklarını öne sürmüştür. İşçilerin yaşları ilerledikçe grevlere katılma eğilimlerinin azalacağı yönündeki bulguya Frangi vd. (2016)'nin araştırmasında da ulaşılmıştır. Ayrıca yazarlar, Tracy (1986, 1992)'nin elde ettiği bulgulara benzer biçimde yüksek eğitim almış olan işçilerin grevlere daha fazla katıldığını vurguladıktan sonra sol politik bilince sahip işçilerin grev faaliyetlerinde daha fazla bulduklarını belirtmişlerdir.

Sendikaların sahip olduğu güç ve üyeleriyle olan ilişkileri grevler üzerinde etkili olan bir diğer faktördür. Drago & Wooden (1990), Bean & Holden (1992), Owoye (1994), Conell & Cohn (1995), Şahin (2002), Jansen (2014), Addison & Teixeira (2019) ve Saihjpal (2016, 2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmalar sendikalaşma oranlarının artması ile grevlerin de arttığını ortaya koymaktadır. Born vd. (2013) ve Frangi vd. (2016), üyelerin bağlı oldukları sendikalarına olan güven ve inançlarının artmasına bağlı olarak grev olasılığının da arttığını vurgulamaktadırlar. Yine yazarlar, işçilerin sendikalardan grevlerin genel planlamasına ve hareketine ilişkin net bilgiler alabilmelerinin ve sendikalarda aktif olarak rol almalarının grevlere katılımı artırdığını ve bu durumun grevlerin başarı şansını da yükselttiğini belirtmektedirler. Öte yandan, Arısoy & Yaprak (2016) ile Yorgun (2018) tarafından yapılan araştırmalar, literatürde yer alan genel kanının aksine, sendikalaşma oranının artmasına bağlı olarak grevlerin azaldığını ortaya koymaktadır.

Jensen (2014) ve Addison & Teixeira (2019) tarafından yapılan araştırmalar, sendikalar ve iş konseyleri arasındaki ilişkilere odaklanmakta ve buradan hareketle de grevler üzerine bir dizi çıkarımda bulunmaktadır. Söz konusu araştırmalara ait bulgular, sendikal temsile kıyasla iş konseylerinin varlığının grevleri azalttığı, sendikaların önderlik ettiği iş konseylerinin ise grev olasılığını yükselttiği şeklindedir.

Grevleri etkilediği düşünülen başka faktörler de mevcuttur. Örneğin Marchiori (1989), ücret pazarlıklarının yapıldığı mevsimin grevleri etkilediğini; Bean & Holden (1992), seçim yıllarının grev olasılığını artırdığını; Conell & Cohn (1995), mevcut grevlerin başarılı olmasının yeni grevlerin oluşması ihtimalini yükselttiğini; Born vd. (2013), daha önce grevlere katılan ve

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

katılmayan işçiler arasındaki deneyim farkının grevlere olan genel katılımı belirlediğini; Jansen (2014), işkolundaki sendika sayısının grevleri etkilediğini; Frangi vd. (2016), işçilerin politikayla ilgileri arttıkça grev olasılığının da arttığını; Yorgun vd. (2018), askeri darbe ve müdahalelere referansla anti-demokratik yollarla kurulan hükümetlerin grevleri azalttığını ve Tuman (2019) ise korporatist devlet anlayışı ile birlikte grev faaliyetlerinin hızlandığını belirtmektedirler.

Yukarıda ana hatlarıyla değinilen ve çeşitli faktörlerin grevler üzerindeki etkilerine odaklanan nicel yöntemlere dayalı uygulamalı araştırmaların bir kısmının ücrete odaklanmasına rağmen işçi sınıfının borçluluk ilişkileri içerisinde olmasını ve dolayısıyla finans-kapitalin grevler üzerindeki etkisini görece ihmal ettiği görülmektedir. Bu çalışmada işçi sınıfının borçluluk ilişkilerine girmesi ile greve gitme eğilimi arasında bir ilişki olup olmadığı ve eğer bir ilişki söz konusuysa bu ilişkinin niteliğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç dâhilinde cevabı aranan temel soru, borçlandırma sürecinin grev kararı verilmesinde bir eşik değere sahip olup olmadığı, diğer bir deyişle grev düzeyi için borçlanma bağlamında bir kırılma noktasının ortaya çıkıp çıkmadığıdır.

3. Veri Seti, Metodoloji ve Ekonometrik Model

Bu araştırmada, finansal kapitalizmin grevler üzerindeki etkisi Türkiye ekonomisinin 1989-2017 dönemi üzerinden ve dinamik eşik modeli yardımıyla incelenecektir. Diğer bir deyişle bu araştırma, borçlandırma mekanizmasının işçi sınıfının en temel tarihsel kazanımlarından biri olan grev hakkının kullanımına yansıyor yansımadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç dâhilinde cevaplandırılmaya çalışılan temel soru, borçlandırma sürecinin grev kararı verilmesinde bir eşik değere sahip olup olmadığı, diğer bir deyişle grev düzeyi için borçlanma bağlamında bir kırılma noktasının ortaya çıkıp çıkmadığıdır. 1989-2017 döneminin tercih edilmesindeki temel neden ise araştırma kapsamında kullanılan veri setinin bu döneme ait verileri kapsamasından kaynaklanmaktadır ve bu aynı zamanda araştırmacının en temel kısıtı olarak kabul edilebilir. Salt yasal grevlerin kapsama alındığı bu araştırmada 2017 yılı itibarıyla devam etmekte olan Olağanüstü Hal (OHAL) sürecinin grevler üzerindeki etkileri ekonometrik analize ayrı bir parametre ile dahil edilmemiş, ancak başta grev ertelemeler olmak üzere söz konusu etkiler “Yasa” bağımlı değişkeni kapsamında değerlendirilmiştir. 6356 sayılı Yasa ile birlikte bazı işkolları birleştirilmiş ve ayrıca TİS ehliyet ve yetki koşulları değiştirilmiştir. Böylece bazı sendikalar, yeni koşulları sağlayana dek yetkilerini kaybetmişlerdir. Bu durum ilgili sendikaların örgütledikleri işyerlerinde toplu sözleşmesiz çalışmayı beraberinde getirebilmiştir ve dolayısıyla sendikaların greve gidebilmelerinin önünü de tıkamıştır. 6356 sayılı Yasa dönemine denk gelen OHAL’de gerçekleşen grev ertelemeler de “Yasa” kukla değişkeni kapsamındadır. Araştırmanın tüm değişkenlerine ilişkin temel bilgiler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Akinci, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Tablo 2: Değişkenlere Ait Temel Bilgiler

Değişken	Tanım	Beklenen İşaret	Veri Kaynağı
Grev	Grevlere katılan işçi sayısında bir önceki yıla göre değişim oranı	Bağımlı Değişken	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Kredi	Ücretliler tarafından kullanılan tüketici ve konut kredilerinde bir önceki yıla göre değişim oranı	+ / -	Türkiye Bankalar Birliği
Ücret	Yıllık asgari ücretlerde bir önceki yıla göre değişim oranı	-	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Saat	Yıllık toplam çalışma saatinde bir önceki yıla göre değişim oranı	+	OECD ve ILO
Sendika	Sendikalaşma Oranı	+	DİSK-AR
Büyüme	Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıladaki büyüme oranları	-	Dünya Bankası
Enflasyon	Tüketici fiyat endeksinde bir önceki yıla göre yüzde değişim	+ / -	Dünya Bankası
İşsizlik	Toplam işgücünün bir yüzdesi olarak işsizlik oranı	+ / -	IMF
Yatırım	Gayri safi yurtiçi hâsılanın bir yüzdesi olarak gayri safi sermaye oluşumu	-	Dünya Bankası
Eşitsizlik	Gini katsayısı (1994 yılı ile 2002-2016 dönemi için geçerli olan veri seti kullanılarak interpolasyon yöntemiyle diğer yılların verileri tahmin edilmiştir).	-	World Inequality Database
Küreselleşme	Küreselleşme Endeksi: 0-100 arasında değişen bir skala yardımıyla ölçülmektedir. Bu skalaya göre sıfır endeks değerine yaklaştıkça küreselleşme düzeyinin azaldığı ve 100 endeks değerine yaklaştıkça da küreselleşme düzeyinin arttığı vurgulanmaktadır	-	KOF Index of Globalization
UYPozisyonu	Uluslararası yatırım pozisyonunda bir önceki yıla göre değişim oranı (Uluslararası yatırım pozisyonu istatistikleri ülkemizde 1996 yılından	-	TCMB

Akinci, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

	itibaren hazırlanmaktadır. 1989-1995 yılları arasındaki veriler ise interpolasyon yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir)		
Borç	Dış borçların gayri safi yurtiçi hâsıla içindeki payı	-	Dünya Bankası
Özelleştirme	Gayri safi yurtiçi hâsılanın bir yüzdesi olarak özelleştirme gelirleri	-	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
Portföy	Net portföy yatırımlarında bir önceki yıla göre değişim oranı	-	Dünya Bankası
Kriz	Kukla değişken: Kriz yılları için “1” ve diğer yıllar içinse “0” verileri kullanılarak oluşturulmuştur.	+ / -	Kukla Değişken
Yasa	Kukla değişken: 2012 tarihli 6356 sayılı Yasa ile bazı işkolları birleştirilmiş ve ayrıca TİS ehliyet ve yetki koşulları değiştirilmiştir. Böylece 2822 sayılı Yasa döneminde toplu iş sözleşmesi yapmak için gereken ehliyet ve yetki koşullarını sağlayabilen bazı sendikalar, 6356 sayılı Yasa’yla birlikte yeni koşulları sağlayana dek yetkilerini kaybetmişlerdir ve bu durum söz konusu sendikaların örgütlü oldukları işyerlerinde toplu sözleşmesiz çalışmayı beraberinde getirebilmiştir. Dolayısıyla sendikaların greve gidebilmelerinin önü tıkanmıştır. Yine 6356 sayılı Yasa dönemine denk gelen OHAL’de gerçekleşen grev ertelemeler bu kapsamdadır. 2012 tarihli ve 6356 sayılı Yasa ile yeniden şekillenen endüstri ilişkileri sisteminin grevleri ne ölçüde etkilediğinin ölçülebilmesi için 1989-2011 yılları “0” ve 2012-2017 yılları “1” değerini alacak şekilde ilgili veri seti oluşturulmuştur.	-	Kukla Değişken

Bu araştırmada Hansen (1999) tarafından içsel tahmin edicilere yönelik uygulanan statik modelin Kremer vd. (2013) tarafından genişletilmiş hali olan dinamik eşik modeli (rejim regresyonu) kullanılmıştır. Rejim regresyonu modeli, Caner & Hansen (2004)'in içsel değişkenlerin kullanımına olanak veren Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) tipi tahmin edicilerin kullanıldığı yatay kesit eşik modeli geliştirilerek kurulmuş ve (1) numaralı denklemde gösterilmiştir.

$$y_t = \mu_t + \beta_1' z_t I(q_t \leq \gamma) + \beta_2' z_t I(q_t > \gamma) + \varepsilon_t \quad (1)$$

(1) numaralı regresyon modelinde y_t bağımlı değişkeni ve sabit etkiyi gösterirken, $\varepsilon_t \approx (0, \sigma^2)$ ise bağımsız ve özdeş dağılan hata terimini ifade etmektedir. $I(.)$ rejimi gösteren bir gösterge fonksiyonu olarak modelde yer alırken, q_t eşik değişkeni ve γ eşik değeri olarak kullanılmaktadır. Ayrıca modelde yer alan z_t , bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ve diğer içsel değişkenleri içeren m -boyutlu bir açıklayıcı değişken vektörü olarak kullanılmaktadır. Açıklayıcı değişken vektörü e_t ile ilişkili açıklayıcı değişkenler z_{1t} ve e_t 'den bağımsız içsel değişkenler z_{2t} olmak üzere iki alt kümeye bölünerek modelde yer almaktadır (Kremer vd., 2013: 4; Akıncı, Sevinç & Yılmaz, 2018: 199).

(1) numaralı denklemde yer alan modelin tahmin edilmesinden sonraki aşama, *Kredi* eşik değerinin belirlenebilmesi için iki aşamalı en küçük kareler yönteminin (2SLS) kullanılmasıdır. Bu amaçla ilk olarak Caner & Hansen (2004)'in araştırmasını takiben araç değişkenlerin (X_t) bir fonksiyonu olan içsel değişkenler (z_{2t}) için indirgenmiş regresyon formu tahmin edilmektedir. Sonrasında ise yapısal denklemde içsel değişkenlerin (z_{2t}) yerine modelden elde edilen içsel değişkenlerin tahmin değerleri ($\hat{z}_{2t}$) kullanılmaktadır. Daha sonra sabit bir eşik değeri γ için (1) numaralı denklemde yer alan model En Küçük Kareler (EKK) yöntemi ile tahmin edilmektedir. Bu işlem q eşik değişkeninin alt kümeleri için tekrarlanmaktadır. Elde edilen eşik değerleri içerisinde en düşük hata terimleri kareleri toplamına ($S(\gamma)$) sahip olan değer, uygun eşik değeri ($\hat{\gamma}$) olarak seçilmektedir. Bu kısıt (2) numaralı denklemdeki gibi ifade edilmektedir (Hansen, 2000: 578; Akıncı vd., 2018: 200):

$$\hat{\gamma} = \operatorname{argmin} S_n(\gamma) \quad (2)$$

Hansen (1999), Caner & Hansen (2004), Kremer vd. (2013) ve Akıncı vd. (2018)'nin araştırmaları dikkate alınarak *Kredi* değişkeni eşik değeri için %95 güven düzeyinde güven aralığına ilişkin kritik değerler hesaplanmaktadır. Kritik değerlerin hesaplanmasında gerekli olan kısıt denklemi,

$$\Gamma = \{\gamma: LR(\gamma) \leq C(\alpha)\} \quad (3)$$

olarak gösterilebilir. (3) numaralı denklemde $LR(\gamma)$; olabilirlik oranı istatistiğine ilişkin asimptotik dağılımı gösterirken; $C(\alpha)$ ise, bu dağılımın %95'ini göstermektedir. Uygun eşik değeri ($\hat{\gamma}$) belirlendikten sonra, dinamik eşik modelinde eğim katsayıları daha önce belirlenen araç değişkenleri ve tahmin edilen eşik değeri için GMM ile tahmin edilmektedir. *Kredi* eşik değerinin grevlere katılan işgücü sayısı üzerindeki etkisi ise (4) numaralı dinamik eşik modeli dikkate alınarak incelenebilir:

$$Grev_i = \mu_i + \beta_1 Kredi_i I(Kredi_i \leq \gamma) + \delta_1 I(Kredi_i \leq \gamma) + \beta_2 Kredi_i I(Kredi_i > \gamma) + \psi z_i + \varepsilon_i \quad (4)$$

(4) numaralı denklemde yer alan $Kredi_i$ değişkeni iki rejim tipi için $Kredi$ eşik etkilerini temsil ederken, z_i ise kontrol değişkenleri vektörünü temsil etmektedir. β_1 ve β_2 katsayıları rejim eğim katsayılarını, δ_1 ise rejim sabit katsayısını göstermektedir.

Roodman (2009)'a göre bağımlı değişkenin bütün gecikmeli değerlerinin araç değişkeni olarak rejim regresyonu analizinde kullanılması katsayı tahminlerinin hem sapmasız hem de tutarlı olmasına yol açmaktadır. Bu nedenle Arellano & Bover (1995)'in araştırmaları dikkate alınarak bağımlı değişkenin bütün gecikmeli değerleri araç değişkenleri olarak modelde kullanılmıştır.

4. Uygulama Bulguları

Zaman serisi analizleri genellikle değişkenlerin durağan olup olmadıklarının sınındıkları birim kök testleri ile başlamaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan Tablo 3; sabitli, sabitli-trendli ve sabitsiz-trendsiz ADF birim kök test sonuçlarını yansıtmaktadır. Analiz sonuçları, dikkate alınan değişkenlerin tamamının birinci fark düzeyinde durağan olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Sabitli		Sabitli-Trendli		Sabitsiz-Trendsiz	
	Seviye	Birinci Fark	Seviye	Birinci Fark	Seviye	Birinci Fark
Grev	-2.599(0)	-7.647(0)***	-2.713(0)	-7.553(0)***	-1.164(0)	-7.732(0)***
Kredi	4.457(2)	-2.774(3)*	1.854(2)	-5.356(1)***	3.162(1)	-1.613(3)*
Ücret	4.987(0)	-2.868(0)*	1.087(0)	-4.580(0)***	4.632(0)	-1.761(1)*
Saat	-2.186(1)	-5.540(0)***	-1.465(0)	-5.803(0)***	0.784(0)	-5.477(0)***
Sendika	1.224(0)	-6.995(0)***	-1.456(0)	-6.127(1)***	4.412(0)	-4.375(0)***
Büyüme	-1.779(0)	-9.471(0)***	-1.759(0)	-9.261(0)***	-1.539(0)	-9.660(0)***
Eşitsizlik	-1.325(0)	-7.112(0)***	-1.115(0)	-7.155(0)***	-1.412(0)	-7.013(0)***
Enflasyon	-1.442(4)	-3.145(4)**	-3.009(4)	-3.501(4)*	-1.389(4)	-2.214(4)**
İşsizlik	-1.493(0)	-4.360(0)***	-3.171(1)	-4.285(1)***	0.131(0)	-4.406(0)***
Yatırım	-2.218(0)	-7.741(0)***	-2.991(0)	-7.643(0)***	0.232(0)	-7.816(0)***
Küreselleşme	-2.002(0)	-5.045(0)***	-1.991(0)	-5.599(0)***	2.561(0)	-4.034(0)***
UYPozisyonu	0.272(1)	-8.302(0)***	-2.943(0)	-8.308(0)***	2.091(1)	-7.119(1)***
Borç	-2.254(0)	-5.075(0)***	-2.345(0)	-4.975(0)***	0.172(0)	-5.097(0)***
Özelleştirme	-1.989(0)	-5.930(0)***	-2.966(0)	-5.853(0)***	-1.540(0)	-6.049(0)***
Portföy	-1.215(0)	-8.232(0)***	-2.226(0)	-8.066(0)***	-1.588(0)	-8.395(0)***
Kritik Değerler	* : -2.606	* : -2.606	* : -3.198	* : -3.198	* : -1.611	* : -1.611
	** : -2.936	** : -2.936	** : -3.533	** : -3.533	** : -1.949	** : -1.949
	*** : -3.605	*** : -3.605	*** : -	*** : -4.219	*** : -	*** : -2.624
			4.219		2.624	

Not: ADF testinde parantez içindeki değerler ilgili değişkenin optimum gecikme uzunluğunu yansıtmış ve bu değerler maksimum 6 gecikme uzunluğu üzerinden Schwarz Bilgi Kriteri'ne göre elde edilmiştir. *, ** ve *** ilgili değişkenin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde durağan olduğunu göstermektedir.

Durağanlık bilgilerinin elde edilmesini takiben değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin geçerli olup olmadığının sınıranabilmesi amacıyla Johansen-Juselius eşbütünleşme testinden yararlanılmış ve analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Johansen-Juselius Eşbütünleşme Test Sonuçları

İz İstatistiği	1% Kritik Değer	5% Kritik Değer	10% Kritik Değer	Maksimum Özdeğer İstatistiği	1% Kritik Değer	5% Kritik Değer	10% Kritik Değer
601.108***	483.116	458.323	436.145	391.993***	158.783	146.028	131.554
564.251***	440.159	427.770	400.076	303.361***	142.201	130.152	113.328
501.141***	398.757	386.686	368.253	257.787***	128.873	115.453	96.140
457.854***	359.511	345.149	323.357	230.038***	113.850	99.257	85.579
395.253***	319.981	306.118	291.017	195.993***	101.113	87.779	76.582
358.773***	284.776	273.287	259.959	168.556***	91.475	73.545	64.448
311.741***	241.080	226.879	214.414	142.254***	77.128	68.188	60.174
278.558***	199.302	187.751	175.113	114.858**	65.887	57.772	52.024
232.709***	161.718	150.558	144.873	83.600***	56.844	50.599	47.565
149.109***	127.708	117.708	112.652	54.999***	50.473	44.497	41.596
94.109**	97.597	88.803	84.378	37.362*	44.016	38.331	35.581
56.747	71.479	63.876	60.086	28.344	37.486	32.118	29.540
28.402	49.362	42.915	39.755	16.942	30.833	25.823	23.440
11.459	31.153	25.872	23.342	7.984	23.975	19.387	17.234
3.474	16.553	12.517	10.666	3.474	16.553	12.517	10.666

Not: Optimum gecikme uzunlukları Schwarz Bilgi Kriteri kullanılarak maksimum 6 gecikme uzunluğu üzerinden hesaplanmıştır. *, ** ve *** işaretleri ilgili değişkenler arasında sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde eşbütünleşik ilişkilerin olduğunu göstermektedir.

Analiz sonuçları, değişkenler arasında 11 eşbütünleşme vektörünün ortaya çıktığını, bir diğer ifadeyle eşbütünleşik ilişkilerin geçerli olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, grevler ile makroekonomik değişkenlerin uzun dönemde birlikte hareket etme olasılıklarının güçlü olduğunu yansıtmaktadır. İlave, değişkenler arasında eşbütünleşik ilişkilerin varlığının geçerli olması, bu değişkenler arasında gerçekleştirilecek regresyon ilişkilerinin hem kısa hem uzun dönemde olarak araştırılmasını da gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan Tablo 5 ve Tablo 6, sırasıyla kısa ve uzun dönemde kredi eşik değerlerinin grevler üzerindeki etkisinin ölçülebilmesi için hazırlanan dinamik eşik modeli tahmin sonuçlarını yansıtmaktadır.

Akinci, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Tablo 5: Kısa Döneme İlişkin Dinamik Eşik Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: $\Delta Grev$					
Modeller					
1	2		3		
Ekonometrik Modeller İtibarıyla $\Delta Kredi$ Eşik Değeri ve Güven Aralıkları					
Eşik Değer (γ)	%35,8*	Eşik Değer (γ)	%38,9**	Eşik Değer (γ)	%39,3*
%95 Güven Aralığı	[%29,9, %37,1]	%95 Güven Aralığı	[%36,6, %41,7]	%95 Güven Aralığı	[%36,8, %39,1]
Rejime Bağlı Regresörler: $\Delta Kredi$ Düzeyinin Yarattığı Etki					
Δ Düşük Kredi (β_1)	0.226** (0.034)	Δ Düşük Kredi (β_1)	0.308* (0.081)	Δ Düşük Kredi (β_1)	0.331** (0.025)
Δ Yüksek Kredi (β_2)	-0.881* (0.098)	Δ Yüksek Kredi (β_2)	-0.772* (0.073)	Δ Yüksek Kredi (β_2)	-0.913*** (0.007)
Rejimden Bağımsız Regresörler: Kontrol Değişkenleri					
Sabit (δ)	3.288*** (0.000)	Sabit (δ)	9.291*** (0.000)	Sabit (δ)	9.344*** (0.000)
Δ Ücret	-3.704 (0.227)	Δ Büyüme	8.936 (0.433)	Δ Küreselleşme	-2.185** (0.024)
Δ Saat	5.282* (0.063)	Δ Enflasyon	-2.426* (0.065)	Δ UYPOzasyonu	-0.824 (0.276)
Δ Sendika	-0.288 (0.137)	Δ İşsizlik	-1.468* (0.072)	Δ Borç	-8.808** (0.031)
Kriz	0.115 (0.175)	Δ Eşitsizlik	-0.113* (0.095)	Δ Özelleştirme	-5.790 (0.227)
Yasa	-0.574* (0.081)	Δ Yatırım	4.644 (0.622)	Δ Portföy	0.128 (0.936)
		Kriz	0.226 (0.136)	Kriz	0.110 (0.193)
		Yasa	-0.459* (0.088)	Yasa	-0.738** (0.021)
EC_{t-1}	-0.113*** (0.006)	EC_{t-1}	-0.171** (0.024)	EC_{t-1}	-0.158** (0.031)
Modellere Ait İstatistikler					
R ²	0.454	R ²	0.501	R ²	0.498
F (Prob)	3.334** (0.026)	F (Prob)	3.773** (0.019)	F (Prob)	3.796** (0.013)
DW	1.891	DW	1.903	DW	1.844
Gözlem Sayısı	27	Gözlem Sayısı	27	Gözlem Sayısı	27
Bütün Modeller İçin Geçerli Olan Araç Değişkenler					
	Sabit (δ)	$Grev_{t-1}$	$Grev_{t-2}$	$Grev_{t-3}$	

Not: *, ** ve *** işaretleri ilgili katsayının sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu yansıtmaktadır. Δ , ilgili değişkene ait fark operatörüdür. Parantez içindeki değerler, ilgili katsayıya ait olan olasılık değerlerini göstermektedir. Araç değişkenlerinin seçiminde bağımlı değişkenin mümkün olan tüm gecikme değerleri maksimum 6 gecikme uzunluğu üzerinden SIC kriteri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Akinci, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Tablo 6: Uzun Döneme İlişkin Dinamik Eşik Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: Grev					
Modeller					
1	2		3		
Ekonometrik Modeller İtibariyle Kredi Eşik Değeri ve Güven Aralıkları					
Eşik Değer (γ)	%36,7***	Eşik Değer (γ)	%39,3**	Eşik Değer (γ)	%40,2***
%95 Güven Aralığı	[%31,6, %42,1]	%95 Güven Aralığı	[%36,2, %40,9]	%95 Güven Aralığı	[%38,8, %43,6]
Rejime Bağlı Regresörler: Kredi Düzeyinin Yarattığı Etki					
Düşük Kredi (β_1)	0.217** (0.045)	Düşük Kredi (β_1)	0.286* (0.061)	Düşük Kredi (β_1)	0.306* (0.062)
Yüksek Kredi (β_2)	-0.896* (0.057)	Yüksek Kredi (β_2)	-0.796*** (0.000)	Yüksek Kredi (β_2)	-1.116** (0.016)
Rejimden Bağımsız Regresörler: Kontrol Değişkenleri					
Sabit (δ)	9.474*** (0.000)	Sabit (δ)	11.467*** (0.000)	Sabit (δ)	9.020*** (0.000)
Ücret	-3.053** (0.044)	Büyüme	6.320 (0.551)	Küreselleşme	-7.096*** (0.000)
Saat	3.563** (0.025)	Enflasyon	-6.889* (0.074)	UYPozisyonu	-0.048* (0.078)
Sendika	0.473 (0.522)	İşsizlik	-1.978* (0.084)	Borç	-9.635*** (0.003)
Kriz	-0.348* (0.076)	Eşitsizlik	-0.288* (0.070)	Özelleştirme	-1.367** (0.036)
Yasa	-0.665** (0.023)	Yatırım	8.332 (0.884)	Portföy	-0.575 (0.782)
		Kriz	-0.301* (0.066)	Kriz	-0.383* (0.075)
		Yasa	-0.477** (0.029)	Yasa	-0.886* (0.053)
Modellere Ait İstatistikler					
R ²	0.591	R ²	0.626	R ²	0.503
F (Prob)	4.003*** (0.003)	F (Prob)	4.223*** (0.000)	F (Prob)	3.883*** (0.006)
DW	2.023	DW	1.813	DW	1.911
Gözlem Sayısı	28	Gözlem Sayısı	28	Gözlem Sayısı	28
Bütün Modeller İçin Geçerli Olan Araç Değişkenler					
Sabit (δ)	Grev _{t-1}	Grev _{t-2}	Grev _{t-3}		

Not: *, ** ve *** işaretleri ilgili katsayının sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu yansıtmaktadır. Parantez içindeki değerler, ilgili katsayıya ait olan olasılık değerlerini göstermektedir. Araç değişkenlerinin seçiminde bağımlı değişkenin mümkün olan tüm gecikme değerleri maksimum 6 gecikme uzunluğu üzerinden SIC kriteri göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Tablo 5'te gösterilen kısa dönemli analiz sonuçları; birinci, ikinci ve üçüncü model için sırasıyla %35,8, %38.9 ve %39.3 kredi eşik değerine ulaşıncaya kadar artan kredi miktarlarının grevleri pozitif yönlü olarak etkilediğini (0.226, 0.308 ve 0.331), buna karşın ilgili eşik değerlerinin aşılmasını takiben artan kredi miktarlarının grevler üzerinde negatif yönlü etkiler ortaya çıkardığını (-0.881, -0.772 ve -0.913) göstermiştir. Bu sonuçlar, kredi genişlemesi dolayısıyla grevler üzerinde kendini gösteren negatif yönlü etkilerin pozitif yönlü etkilere kıyasla çok daha güçlü olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Bu bağlamda analiz sonuçları, ücretlilere dönük yüksek kredi genişlemesine bağlı olarak grevlerin azalacağını göstermekte ve finans kapitalin işgücü piyasasının işleyişi ve özellikle de örgütlü işgücü üzerindeki doğrudan etkisini yansıtmaktadır. Benzer sonuçlara Karaçimen (2015) tarafından yapılan analizler ile de ulaşılmıştır. Karaçimen (2015), Türkiye'de metal sektöründe çalışan işçilerin kredi kullanımlarının bu sınıfın sermayeye olan bağımlılığını incelediği araştırmasında, işçilerin borçlanma düzeyi ile ücretli istihdam arasında ikili bir bağlantı mekanizmasının kendini gösterdiğini ortaya koymuştur. Yazar ilk olarak, artan borçlanma eğilimini belirlemede ve çalışanların borç servisi sorunlarına karşı savunmasızlığını artırmada istihdam ve gelir güvencesizliğinin önemli olduğunu vurgulamış, akabinde ise borcun bir disiplin mekanizması işlevi görerek sermaye emek ilişkilerine yeni boyutlar kattığını belirtmiştir. Karaçimen (2015) tarafından yapılan çalışma ile paralel bulguların ortaya konduğu bu çalışmada, kredi genişlemesi ile grevler arasında ters yönlü U ilişkilerinin geçerli olduğu, diğer bir deyişle parabolik ilişkilerin varlığı gösterilmektedir. İlaveten kısa dönemli analiz bulguları, çalışma saatlerindeki artışların grevleri tetiklediğini, enflasyon, işsizlik ve eşitsizlik düzeylerindeki artışlara bağlı olarak ise grevlerin azalma eğilimine girdiğini göstermektedir. Hızlanan küreselleşmenin işgücü piyasalarını kısıtlayarak grevleri azalttığını gösteren analiz bulguları, yüksek borçlanma düzeylerine bağlı olarak grevlerde meydana gelecek olan kuvvetli azalış trendini ortaya koymaktadır. Yine, 6356 sayılı Yasa'nın yürürlükte olduğu dönemde grevler üzerinde yarattığı baskılayıcı etki dikkat çekmektedir.

Tablo 6'da gösterilen uzun dönemli analiz sonuçları, Tablo 5'te elde edilen bulgularla oldukça benzerlik göstermektedir. Uzun dönemde birinci, ikinci ve üçüncü model için sırasıyla %36,7, %39.3 ve %40.2 kredi eşik değerine ulaşıncaya kadar artan kredi miktarlarının grevleri pozitif yönlü olarak etkilediği (0.217, 0.286 ve 0.306), buna karşın ilgili eşik değerlerinin aşılmasını takiben artan kredi miktarlarının grevler üzerinde negatif yönlü etkiler ortaya çıkardığı (-0.896, -0.796 ve -1.116) görülmektedir. Kısa ve uzun dönem arasında dikkat çeken en temel sonuç, eşik değerine ulaşıncaya kadar artan kredi miktarlarının grevleri kısa döneme kıyasla uzun dönemde daha az artırdığı (0.217<0.226, 0.286<0.308 ve 0.306<0.331), buna karşın eşik değerinin aşılmasını takiben kredi genişlemesinin kısa döneme kıyasla uzun dönemde grevleri daha fazla azalttığı (0.896>0.881, 0.796>0.772 ve 1.116>0.913) hususu olmuştur. Söz konusu bu bulgu, finans kapitalin işgücü piyasası üzerinde uzun dönemli etkilerinin ne kadar tahripkâr olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Kısa dönemde olduğu gibi uzun dönemde de kredi genişlemesi dolayısıyla grevler üzerinde kendini gösteren negatif yönlü etkilerin pozitif yönlü etkilere kıyasla çok daha baskın ve ters yönlü U ilişkilerinin geçerli olduğu söylenebilir. İlaveten, uzun dönemde yükselen ücret düzeyine bağlı olarak grevlerin azalma eğilimi içine girmesi kısa dönem sonuçlarına göre farklı bir olguyu gündeme getirmektedir. İşçi sınıfı kısa dönemde belki de çalışma koşulları, iş güvenliği ve "insan onuruna

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

yakışan iş"e dair unsurların yerine getirilmesine karşı daha duyarlı iken, uzun dönemde ortalama yaşam standartlarının iyileşmesine daha çok önem vermektedir. Kısa döneme benzer biçimde uzun dönemde de artan çalışma saatleri grev olasılığını artırırken artan enflasyon, işsizlik ve eşitsizlik düzeyleri ise grevler üzerinde baskılayıcı bir unsur olarak kendini göstermektedir. Küreselleşme sürecinin grevler üzerinde negatif yönlü etkiler yarattığı uzun dönemde de gözlenmiş, artan borçlanma düzeyi ile özelleştirme hareketlerinin grevleri baskılayan ana unsurlar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, uzun dönemde örgütlü işgücü piyasasının işleyişini şekillendiren 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Yasası'nın grevler üzerindeki olumsuz etkileri de kendini göstermektedir. Bu sonuçlar, kredi genişlemesi dolayısıyla grevler üzerinde kendini gösteren negatif yönlü etkilerin pozitif yönlü etkilere kıyasla çok daha güçlü olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Uzun dönemde dikkati çeken bir diğer unsur ise, ekonomik kriz dönemlerinde grevlerin azalma eğilimi içinde olduğudur. Bu durum örgütlü işçi sınıfının ekonomik durgunluk dönemlerinde elde olanı koruma stratejisi izlediği ve krizlerin hak arama mücadelesini gölgelediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Kısa ve uzun dönemde kendini gösteren en önemli unsur ise incelenen dönem itibarıyla grevlere yol açan çeşitli faktörlerin uzun dönemde kısa döneme kıyasla çok daha baskın olduğu, diğer bir deyişle uzun dönemli etkilerin çok daha belirleyici olduğudur.

5. Sonuç

Bu çalışmada Türkiye'de 1989-2017 döneminde finansal kapitalizmin gelişmesinin borçluluk ve grevler üzerindeki etkileri bir dizi bağımlı değişen aracılığıyla ekonometrik analiz yöntemlerinden dinamik eşik modeli aracılığıyla incelenmiştir. Çalışmada izlenen yöntem ve kısıtlılıklar çerçevesinde elde edilen başlıca sonuçlar aşağıda özetlenmiştir.

Analiz sonuçları, ücretlilere dönük kredi genişlemesinin greve gitme eğilimini azalttığını göstermektedir. Bu sonuç, finans kapitalin işgücü piyasasının işleyişi ve özellikle de örgütlü işçi sınıfının yürüttüğü/yürüteceği hak mücadeleleri üzerindeki doğrudan etkisine işaret etmektedir. Yine, kredi genişlemesi ile grevler arasında ters yönlü U ilişkilerinin geçerli olduğu, kısa dönemli analiz bulgularına göre çalışma saatlerindeki artışların grevleri tetiklediği, enflasyon, işsizlik ve eşitsizlik düzeylerindeki artışlara bağlı olarak da grevlerin azalma eğilimine girdiği şeklindeki bulgular öne çıkan sonuçlar arasındadır. Özelleştirmelerin ve borçluluk ilişkilerinin yaygınlaşması üzerinden etkileri görülebilen küreselleşmenin işgücü piyasaları üzerinde kısıtlayıcı etkide bulunarak grevleri azalttığını gösteren analiz bulguları, işçi sınıfının borçlanma düzeyi derinleştikçe grevlerin kuvvetli şekilde azalış trendine girdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'de özelleştirmelerin yoğun şekilde işsizliğe yol açtığı literatürde uzun yıllar tartışılmış olan bir olgudur. Buna taşeron çalışmanın ve kayıt dışı istihdamın yaygınlığı, özel sektördeki düşük sendikal örgütlülük seviyesi ve sarı sendikacılık pratikleri eşlik ettiğinde işçi sınıfının grev yoluyla hak arayışı içine girebilme olanaklarının azalması şaşırtıcı değildir.

Uzun dönem açısından bakıldığında 1989-2017 döneminde grevlerin ücret düzeyleri görece yükseldiğinde azalma eğilimi içine girdiği görülmektedir. Öte yandan gerek kısa gerekse de uzun dönemde artan çalışma saatleri grev eğilimini artırmakta, yükselen enflasyon, işsizlik ve eşitsizlik düzeyleri ise grevler üzerinde baskılayıcı unsurlar olarak işlev görmektedir. Özellikle

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

artan çalışma saatleri ile grev olasılığı arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgu, asgari ücretin açlık sınırı altında olduğu, haftalık çalışma süresinin OECD ortalaması üzerinde olduğu ve fazladan çalışmanın fazla sürelerle çalışma çerçevesinde izin kullandırılması olarak değerlendirilebildiği ülkemizde çalışma saatlerinin daha da artırılmasına işçi sınıfının tahammülünün kalmaması şeklinde de değerlendirilebilir.

Örgütlü işgücü piyasasını düzenleyen 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Yasası'nın grevler üzerindeki olumsuz etkileri de uzun dönemde kendini göstermektedir. Araştırmamız kapsamına giren son iki yıl olan 2016-2017 yıllarının OHAL sürecine rastladığını ve grev ertelemelere ilişkin alınan kararların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiğini belirtmemiz gerekmektedir.

Araştırmamız kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle, ekonomik kriz dönemlerinde grevlerin azalma eğilimi içinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, çalışmamızın salt yasal grevleri odağına almasının beraberinde getirdiği bir kısıtlılığın hareketle örgütlü işçi sınıfının durgunluk dönemlerinde elde olanı koruma stratejisi izlediği ve krizlerin hak arama mücadelesini zayıflattığı şeklinde değerlendirilebilir. Öte yandan grevlerin kapsamı, toplu pazarlık sürecinin bir aşaması olarak tanımlanmış olan yasal grevlere ek olarak işçi sınıfının kolektif şekilde iş bıraktığı diğer eylemlilikleri de içerdiğinde, diğer bir deyişle salt mevzuata dayalı tanım değil, sosyolojik grev tanımı da dikkate alındığında son yıllarda artan kolektif işçi eylemlilikleri tabloyu değiştirme yönünde etki edecektir. Örneğin 2015 yılında farklı sanayi kentlerinden binlerce işçinin katıldıkları "Metal Direnişi" bu araştırmada incelenen dönemin en dikkat çekici örneklerinden biridir. Yine, 2022'de depo ve kurye işçilerinin başı çektiği, dalga dalga yurt geneline yayılan ve bazıları kazanımla sonuçlanan eylemlilikler de bu çerçevede değerlendirilebilir. Bizim araştırmamızın gerek dönemsellik gerekse veri seti açısından sınırlılıkları dışında kalan bu türden analizlere ileride yapılacak olan nicel analize dayalı araştırmalarda yer verilmesi literatüre katkı sunabilecektir.

Son olarak gelecekte nicel analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilecek olan araştırmalar için de bir dizi öneri getirilebilir. Bu çerçevede getirilebilecek olan ilk önerimiz, 2017 yılı sonrasını da kapsayan veri setleri ile halihazırdaki analizin genişletilebileceğidir. Bu analizlerde 2016-2018 OHAL döneminin grevler üzerindeki kısıtlayıcı etkilerini ölçmek amacıyla yeni parametrelerin eklenmesi düşünülebilir. Yine, bu çalışmada "Yasa" değişkeni içerisinde ele alınan ve uygulamada sıkça rastlanan grev ertelemelerin etkisi ayrı bir parametre ile analize dahil edilebilir. Son olarak gelecek araştırmalarda grevleri yasal grevlerle, diğer bir deyişle Türkiye toplu pazarlık sisteminde belirttiği şekliyle toplu pazarlık sürecinin bir parçası olan ve toplu iş sözleşmesi imzalanmadan önce gerçekleşebilecek olan grevlerle sınırlandırmayan ve dolayısıyla çalışma koşullarının temel unsurlarına dair taleplerle gerçekleşen ve bu bağlamda fiili pazarlığın göstergesi sayılabilecek olan toplu iş bırakmaları dikkate alan diğer eylemlilikler de analize dahil edilebilir.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Kaynakça

- Addison, J. T. & Teixeira, P. (2019). Strikes, Employee Workplace Representation, Unionism, And Industrial Relations Quality in European Establishments. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 159, 109-133. doi:10.1016/j.jebo.2019.01.006
- Akıncı, M., Sevinç, H. & Yılmaz, Ö. (2018). A Switching Regression Analysis on the Validity of Rebound Effect and Energy Efficiency in Turkish Economy. E. Wirth, O. Şimşek & Ş. Apaydın (Ed.), *Economic & Management Issues in Retrospect & Prospect* içinde (193-208). London.
- Bahçe, S. & Köse, A. H. (2017). Türkiye’de Sınıfsal Gelir Dağılımı (2002-2011): Dağıtılamamış Kârları İçeren Bir Analiz. M. Koyuncu, H. Mıhçı & E. Yeldan (Ed.), *Geçmişten Geleceğe Türkiye Ekonomisi: Fikret Şenses’e Armağan* içinde (319-342). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bahçe, S., Cömert, H., Erdem, N., Karaçimen, E., Köse, A. H. & Orhangazi, Ö. (2016). Financialization and the Financial and Economic Crises: The Case of Turkey. *Financialization and the Financial and Economic Crises*. <https://tinyurl.com/wtckbatb>
- Barradas, R. (2019). Financialization and Neoliberalism and the Fall in the Labor Share: A Panel Data Econometric Analysis for the European Union Countries. *Review Of Radical Political Economics*, 51(3), 383-417. doi:10.1177/0486613418807286
- BDDK. (2020). *Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri*. Aralık 2020.
- BSB. (2015). *AKP’li Yıllarda Emeğin Durumu*. Bağımsız Sosyal Bilimciler, İstanbul: Yordam.
- Çelik, A. (2012). Türkiye’de 2000’li Yıllarda Grevler ve Grev Dışı Eylemler: Çalışma Hayatında ‘Pax Romana’ mı?. *Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu IV Bildiriler Kitabı*. Petrol-İş Sendikası. <https://tinyurl.com/s77ma5ce>
- Data Production and Analysis Unit, I. D. Of S. (2019). *The Global Labour Income Share and Distribution* [Publication]. <https://tinyurl.com/uec2ry7k>
- DİSK-AR. (2019). *DİSK-AR Raporu: Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi Kapsamında Vahim Tablo*. DİSK. <https://tinyurl.com/p65vv9fu>
- Dünhaupt, P. (2013). *The Effect of Financialization on Labor’s Share of Income* (Working Paper No: 17/2013). Berlin: Hochschule Für Wirtschaft und Recht Berlin, Institute for International Political Economy (IPE). <http://hdl.handle.net/10419/68475> adresinden erişildi.
- Foster, J. B. (2011). *Tekelci Finans Sermayesi*. Sezer, Selim, Gayretli, Onur & Baysal, Barış (Çev.). İstanbul: Kalkedon.
- Frangi, L., Boodoo, U. M. A. & Hebdon, R. (2016). To Strike or Not to Strike? Strike Propensity Among Non-Strikers in 14 OECD Countries. *III International Conference Strikes and Social Conflicts: Combined Historical Approaches to Conflict. Proceedings*, 209-230. <https://ddd.uab.cat/record/157745> adresinden erişildi.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

- Gramm, C. L. (1986). The Determinants of Strike Incidence and Severity: A Micro-Level Study. *ILR Review*, 39(3), 361-376. Doi:10.1177/001979398603900304
- Graeber, D. (2015). *Borç İlk 5.000 Yıl*. Pehlivan, Muhammed (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.
- Gökten, K. (2021). Turkey's Labour Markets Under Neoliberalism: An Overview. *The Condition of The Working Class in Turkey: Labour Under Neoliberal Authoritarianism* içinde (38-54). Pluto Press.
- Güler-Müftüoğlu, B. (2014). Üretim Sürecinin Vazgeçilmez Esneklik: Var ve Yok Ettikleri Üzerine Bir Çerçeve. *Kapitalist Üretim İlişkilerinde "Yeniden" Esneklik: Türkiye'de Esnek Çalışma* içinde (17-42). Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Hardoon, D. (2017). An Economy for the 99%. *Oxfam International*. 23 Nisan 2021 tarihinde <https://www.oxfam.org/en/research/economy-99> adresinden erişildi.
- Harvey, D. (2012). *Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri*. S. Savran (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hatunoglu, A. (2018). *Everyday Experiences of Indebtedness: The Case of Turkey*. İstanbul Bilgi Üniversitesi. <https://tinyurl.com/ytbta79h>
- ITUC. (2020a). *Countries At Risk Report 2019* (No: 10/HTUR/E/1). Human and Trade Union Rights Committee. ITUC. <https://www.ituc-csi.org/countries-at-risk-report-2019> adresinden erişildi.
- ITUC. (2020b). ITUC Frontline Campaigns and Four Pillars for Action 2020. 23 Nisan 2021 Tarihinde <https://www.ituc-csi.org/ituc-frontline-campaigns-and-four> adresinden erişildi.
- Kahraman, E. (2017). *The Management of Household Indebtedness: Changing Forms of State Intervention in Turkey in the Post-2001 Period*. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/26563> adresinden erişildi.
- Karaçimen, E. (2014). Financialization in Turkey: The Case of Consumer Debt. *Journal Of Balkan and Near Eastern Studies*, 16(2), 161-180. Doi:10.1080/19448953.2014.910393
- Karaçimen, E. (2015). Interlinkages Between Credit, Debt and the Labour Market: Evidence from Turkey. *Cambridge Journal of Economics*, 39(3), 751-767.
- Kaufman, B. E. (1982). The Determinants of Strikes in the United States, 1900-1977. *Industrial and Labor Relations Review*, 35(4), 473-490. Doi:10.2307/2522662
- Kaufman, B. E. (1983). The Determinants of Strikes Over Time and Across Industries. *Journal of Labor Research*, 4(2), 159-175. Doi:10.1007/BF02685174
- Koç, Y. (2019). *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi Osmanlı'dan 2019'a*. İstanbul: Tek Gıda İş Sendikası.
- Marchiori, P. (1989). The Determinants of Contract Strikes: A Microeconomic Analysis. *Labour*, 3(2), 101-126. doi:<https://doi.org/10.1111/j.1467-9914.1989.tb00157.x>

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

- Reshef, Y. & Bemmels, B. (1989). Political And Economic Determinants of Strikes in Israel: A Sectorial Comparison. *Economic and Industrial Democracy*, 10(1), 35-57. Doi:10.1177/0143831X89101003
- Saihjpal, M. (2016). An Econometric Exploration into The Determinants of Industrial Disputes in Indian Manufacturing Industries. *Management and Labour Studies*, 41(2), 107-126. Doi:10.1177/0258042X16658729
- Saihjpal, M. (2020). Industrial Disputes in the Indian Textile Industry. *Economic and Political Weekly*, 55(10), 7-8. <https://www.epw.in/journal/2020/10/special-articles/industrial-disputes-indian-textile-industry.html> adresinden erişildi.
- Silver, B. (2009). *Emeğin Gücü: 1870'ten Günümüze İşçi Hareketleri ve Küreselleşme*. A. Önal (Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Şahin, H. (2002). Poisson Regresyon Uygulaması: Türkiye'deki Grevlerin Belirleyicileri 1964-1998. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2002(5), 173-180.
- Şahin, Ç. E. (2016). 2000'lerin Türkiye'sinde Emeğe ve Emekçiye Saygı: Çalışma Yaşamı Üzerine Düşünceler. *Saygı* içinde (205-231). Ezgi Kitabevi. <https://tinyurl.com/npx3p9w5>
- Şahin, Ç. E. & Tepe, P. B. (2018). Logistics Workers' Struggles in Turkey: Neoliberalism and Counterstrategies. *Choke Points: Logistics Workers Disrupting the Global Supply Chain* içinde (179-195). Pluto Press. <https://tinyurl.com/wttzph34>
- Şahin, Ç. E. (2021). Organised Workers' Struggles Under Neoliberalism: Unions, Capital and The State in Turkey. *The Condition of the Working Class in Turkey: Labour Under Neoliberal Authoritarianism* içinde (38-54). Pluto Press.
- Tiftik, E., Mahmood, K. & Poljak, J. (2020). *Global Debt Monitor Sustainability Matters*. 7. https://www.iif.com/portals/0/files/content/global%20debt%20monitor_january2020_vf.pdf adresinden erişildi.
- Tracy, J. S. (1986). An Investigation into The Determinants of U.S. Strike Activity. *The American Economic Review*, 76(3), 423-436. <https://www.jstor.org/stable/1813360> adresinden erişildi.
- Tracy, J. S. (1992). An Investigation into The Determinants of US Strike Activity. P. Garonna, P. Mori & P. Tedeschi (Ed.), *Economic Models of Trade Unions* içinde (213-231). Dordrecht: Springer Netherlands. Doi:10.1007/978-94-011-2378-5_10
- Ulukan, U. (2014). Esneklik ve Güvence Arasında Bir Denge Mümkün Mü? Avrupa ve Türkiye'den "Güvenceli" Esneklik Pratikleri. *Kapitalist Üretim İlişkilerinde "Yeniden" Esneklik: Türkiye'de Esnek Çalışma* içinde (68-87). Evrensel Kültür Kitaplığı.
- World Inequality Database. (2020). *WID - World Inequality Database*. 23 Nisan 2021 tarihinde <https://wid.world/> adresinden erişildi.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde *Fiscaoeconomia* Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Merter AKINCI çalışmada “Giriş”, “Veri Seti, Metodoloji ve Ekonometrik Model”, “Uygulama Bulguları” ve “Sonuç” kısmına katkıda bulunmuştur. Çağatay E. Şahin ise “Giriş”, “Gelir Eşitsizlikleri, Borçluluk ve İşçi Sınıfına Etkileri Üzerine”, “Literatür Özeti” ve “Sonuç” kısmına katkıda bulunmuştur. Her iki yazarın katkı oranı %50’dir.

Çıkar Beyanı: Hem yazarların kendi aralarında hem de yazarlar ile çeşitli kurum ve kuruluşlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, *Fiscaoeconomia* has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study.

Author Contributions: Merter AKINCI contributed to the "Introduction", "Data Set, Methodology and Econometric Model", "Implementation Findings" and "Conclusion" parts of the study. Çağatay E. ŞAHİN contributed to the "Introduction", "On Income Inequalities, Debt and Its Effects on the Working Class", "Literature Summary" and "Conclusion". The contribution rate of both authors is 50%.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest between the authors and between the authors and various institutions and organizations.

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

The Visible Hand of Finance Capitalism: Linkages Between Credit Expansion, Indebtedness and Strikes in Turkish Economy

Merter Akıncı, Çağatay E. Şahin

Extended Abstract

The neoclassical view, which has been re-marketed to the world economy with a motto that there is no other alternative since the 1980s, paved the way for the increase in borrowing levels on the one hand, the expansion of financial loans on the other, and finally the subjugation of labor class. Labor struggles, especially strikes, can occur for various reasons and problems at the company level and macro-level. Company level problems of the workers faced are mostly related to working conditions and payment levels. However, macro-level problems of working classes are related with the general condition of the economy, changes in legal structure which regulate collective actions, the rate of unemployment, the rate of unionization, the rate of inflation, and the debt burden, etc. Sometimes workers go to strike against various governmental politics, too. Workers may face both company level and macro-level problems at the same time. The level of financialization of the country and the range of the financial instruments are also important; because these are the signs of indebtedness of the society, mostly laborers and their families.

In this study, we focus on whether there is a relationship between the development of financial capitalism and indebtedness and legal strikes in Turkey. The emphasis here on “legal” strikes in terms of Turkish legislation is important because it is much easier to obtain and analyze official strike data instead, including the strikes in terms of sociological definition, which may cause inconsistencies in the analysis. Thus, if there is a distinctive relation between the processes we mentioned above and the strikes, we also aim that to understand the nature of the relationship via a quantitative research method called “the dynamic threshold model”. The financialization in Turkey has gained its momentum during the early 1990s. It has become more and more visible in the 2000s via various credit options, especially the consumer and housing credits. As the expanding financialization and jobless growth of the Turkish economy are taken all together, the construction industry grew, and the housing market and indebtedness of households has expanded. The rising number of academic studies on financialization in the last decade is another sign of this trend.

Thus, we used the data belongs to 1989-2017 period for our analysis. Since we focus on the macro level economic reasons of strike actions, we used the change in the number of workers participating in strikes compared to the previous year, the change in consumer and housing loans used by wage earners compared to the previous year, the change in the annual minimum wage compared to the previous year, the change in the total annual working time compared to the previous year, unionization rate, unemployment rate and the share of external debt in gross domestic products as the main variables in our analysis.

Turkey is a country pursues credit expansion strategies to support consumption time to time, especially in times of recession. These macro-economic choices can be seen especially after the 2007/8 Global Crisis. We can summarize the major results of our analysis as follows: Our analysis supports that the credit expansions have a much stronger negative effect on strikes

Akıncı, M. & Şahin, Ç. E. (2022). Finans Kapitalizminin Görünen Eli: Türkiye Ekonomisinde Kredi Genişlemesi, Borçluluk ve Grevler Arasındaki İlişkiler. *Fiscaeconomia*, 6(3), 1479-1508. Doi: 10.25295/fsecon.1089619

---

than their possible positive effects. Not surprisingly, increasing the annual working hours increases the probability of strikes both in the short and the long term. However, an increase in inflation, high unemployment levels, rising inequality levels stand out as suppressing factors in terms of strikes. It can be said that negative effects on strikes due to credit expansion in the long term, as in the short term, are much more dominant than positive effects and reverse U-relationships are valid. In addition, the decreasing trend of strikes because of the rising wage level in the long term brings a unique phenomenon to the agenda compared to the short-term results. While the working class is perhaps more sensitive to the fulfillment of the elements of working conditions, job security and "decent work" in the short run, they attach more importance to the improvement of their average living standards in the long run.